

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

แนวทางการส่งเสริมเพื่อการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน
อำเภอนวนนิวาส จังหวัดสกลนคร

Extension Guidelines for Operational Development of In - school Farm Youth Group
in Wanornniwat District, Sakonnakhon Province

ชัชชา อุทุมภา (Chatchana Utumpa)¹ จินดา ขลิบทอง (Jinda Klibthong)² เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (Chalernsak Toomhirun)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกยุวเกษตรกรในโรงเรียน (2) การดำเนินงานยุวเกษตรกรในโรงเรียน (3) วัตถุประสงค์เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะงานยุวเกษตรกรในโรงเรียน (5) ความต้องการและแนวทางในการส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ สมาชิกยุวเกษตรกรในโรงเรียนปี 2562-2563 จำนวน 360 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรทาร์ยามานะ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 189 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลาก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจำนวน 7 คน ได้แก่ สมาชิกยุวเกษตรกรในโรงเรียน 4 คน ครูที่ปรึกษา 2 คน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม 1 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า (1) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 12.70 ปี อยู่ชั้นประถมศึกษา ครอบครัวยุวเกษตรกร เป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 1.42 ปี โดยการแนะนำของครู ผลตอบแทนการทำงานกลุ่มเป็นอาหารกลางวัน ผู้ปกครองสนับสนุนในการทำกิจกรรมกลุ่ม ครูที่ปรึกษามีการเข้าเยี่ยมเยียนกลุ่ม โรงเรียนจัดสรรพื้นที่เพื่อการทำกิจกรรม และ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกกลุ่ม (2) สมาชิกเห็นด้วยในการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานในประเด็นองค์ประกอบของกลุ่ม ระดับมากที่สุด ได้แก่ สมาชิก และคณะกรรมการ ประเด็นสภาพการดำเนินงาน ระดับมากที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ การร่วมทำกิจกรรมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ระดับมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม (3) สมาชิกมีความรู้จากประเด็นด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นมากที่สุด (4) พบปัญหาในระดับมากที่สุด ได้แก่ สมาชิกกลุ่ม การร่วมทำกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีข้อเสนอแนะ ให้มีการฝึกอบรมการกลุ่ม กิจกรรมนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง สมาชิกต้องมาร่วมแก้ไขปัญห (5) สมาชิกต้องการการส่งเสริมเพื่อพัฒนากลุ่มระดับมากที่สุดในประเด็น องค์ประกอบของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม และ สภาพการดำเนินงานของกลุ่มยุวเกษตรกร แนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมบูรณาการร่วมกับโรงเรียน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ช่องทางการส่งเสริมทางสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วิธีการส่งเสริม ได้แก่ การให้คำแนะนำ การศึกษาดูงาน การอบรม/สาธิต การฝึกปฏิบัติ เพื่อนำไปปฏิบัติและขยายผลสู่ชุมชนและครอบครัวได้ เป็นต้นแบบให้กับกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

คำสำคัญ การส่งเสริม การดำเนินงาน ยุวเกษตรกรในโรงเรียน

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช bumbim727@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช artoom@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) general information of the youth agriculturists in schools (2) the implementation of the youth agriculturists in schools (3) to measure the knowledge of the youth agriculturists' activities in schools (4) the problems and proposals. Advice on the work of young farmers in schools (5) The need for promotion to improve the operation of the youth farmers groups in schools. The study population consisted of 360 young farmers in the school year 2019-2020. The sample size was determined according to the Taro Yamane formula. At the error level of 0.05, a total of 189 samples were obtained. Simple random sampling by lottery. Data were collected using interview forms and group discussions. Data were analyzed using statistics, frequency, percentage, minimum, maximum, mean, standard deviation. and content analysis .The results showed that (1) Most of the members are female, average age 12.70 years old, are in primary school. The family has a career in agriculture. The average group membership was 1.42 years by teacher's recommendation. Group work returns for lunch. Parents are encouraged to do group activities. Counselors have group visits. The school allocates space for activities and support staff transfer knowledge to group members. (2) Members agree on the importance of working on the issue of group composition. The highest level includes members and committees. Operational condition issues the most level including the promotion and development of leadership Cultivating children and youth with a positive attitude towards agriculture Promoting children and youth knowledge Participating in activities to make good use of free time and issues of participation in operations the most level Including participation in the election or selection of the group committee. (3) Members have the most knowledge from the issues of promoting local culture and traditions. (4) encountering high-level problems such as group members, participating in activities and participation in setting up rules and regulations of the group. Suggestions for group process training Activities that are really useful Members must join in solving problems. (5) Members need promotion to develop the group at the highest level on the issue. group composition Participation in group operations and operating conditions of the Young Farmers Group. Guidelines for promotion to develop the operation of the Young Farmers Group The promotion officer integrates with the school. Government agencies and the private sector Personal media promotion channels print media and electronic media Methods of promotion include giving advice. study visit Training/Demo practice to be able to implement and extend the results to the community and family As a model for the youth farmers in schools in similar areas

Keywords: Extension, Operational development, In- school farm youth group

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมได้รับการยอมรับจากนานาประเทศว่า เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ เลี้ยงประชากรโลกมาหลายทศวรรษ ประชากรของประเทศร้อยละ 28 ประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (กระทรวงแรงงาน, 2563) แต่พื้นที่การเกษตรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง มีการอพยพ แรงงานไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ส่งผลให้แรงงานภาคเกษตรลดลง ครอบครัวเกษตรกร ขาดแคลนแรงงาน ทำให้สังคมเกษตรเป็นสังคมของผู้สูงอายุ เยาวชนในภาคเกษตรกรรมที่เคยเป็นแรงงานที่สำคัญในครอบครัวได้หันไปสู่อาชีพอื่น วัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาททำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป บิดามารดา ไม่สนับสนุนให้บุตรหลานประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งปัจจัยที่กล่าวมาเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้ผู้สืบทอด อาชีพการเกษตรลดน้อยลง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยดำเนินการส่งเสริมพัฒนาเยาวชนเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวกันของเด็กและเยาวชน จัดตั้งเป็น “กลุ่มยุวเกษตรกร” เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะอาชีพการเกษตร ทักษะการดำเนินชีวิตในสังคม โดยเน้นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง ให้ยุวเกษตรกรมีความสามารถและมีความพร้อมในการสืบทอดอาชีพการเกษตรและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ โดยเน้นลูกหลานเกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 10-25 ปี แต่ด้วยสถานการณ์ที่คนรุ่นใหม่หันมาทำงานในเมืองทำให้กิจกรรมยุวเกษตรกรปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนในโรงเรียน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) อำเภอรณานิเวศ จังหวัดสกลนคร มีกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนจำนวน 18 แห่ง รวมสมาชิกจำนวน 360 ราย (สำนักงานเกษตรอำเภอรณานิเวศ, 2562)

อย่างไรก็ตามกลุ่มยุวเกษตรกรบางโรงเรียนในอำเภอรณานิเวศ จังหวัดสกลนคร ยังประสบปัญหาในการดำเนินงานกลุ่มผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่ม ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานกลุ่ม และความต้องการในการส่งเสริม เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของสมาชิกยุวเกษตรกรในโรงเรียน
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน
3. เพื่อวัดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน
4. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน
5. เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางในการส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุวเกษตรกรในโรงเรียน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรที่ศึกษาคือ สมาชิกชมรมในโรงเรียนที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมส่งเสริมการเกษตร ในปี 2562 จำนวน 360 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรทาร์โยมาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 189 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลาก ตามสัดส่วนในแต่ละโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็น 5 ตอนดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกชมรมในโรงเรียน (2) การดำเนินงานชมรมในโรงเรียน ในโรงเรียน (3) การวัดความรู้เกี่ยวกับ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

กิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน (5) ความต้องการส่งเสริมและแนวทางเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน ทดสอบความตรง(validity) โดยหาค่าดัชนีของความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าเท่ากับ 0.933 ทดสอบความเที่ยง (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ใน ตอนที่ 2 ตอนที่ 4 และ ตอนที่ 5 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณ ได้ค่าเท่ากับ 0.954 0.980 และ 0.802 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับและการแปลความหมายข้อมูล โดยใช้ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลผลดังนี้ 1.00-1.80=ระดับน้อยที่สุด 1.80-2.60=ระดับน้อย 2.61-3.40=ระดับปานกลาง 3.41-4.20=ระดับมาก และ 4.21-5.00=ระดับมากที่สุด และการวัดความรู้โดยแปลผลโดยกำหนดช่วงคะแนนความรู้ในแต่ละระดับดังนี้ คะแนน 0-4 =ระดับน้อยที่สุด คะแนน 5-8 = ระดับน้อย คะแนน 9-12 = ระดับปานกลาง คะแนน 13-16 = ระดับมาก และคะแนน 17-20 = ระดับมากที่สุด สำหรับแนวทางเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียนใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากผลการศึกษาทุกตอนและจากการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียน พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มี อายุเฉลี่ย 12.70 ปี อยู่ในระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา การประกอบอาชีพของครอบครัว ร้อยละ 86.8 ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวนปีที่เป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 1.42 ปี เหตุผลการเข้ามาเป็นสมาชิก ร้อยละ 48.2 มีครูแนะนำการเข้าเป็นสมาชิก บทบาทหน้าที่ในกลุ่มยุทธศาสตร์ ร้อยละ 85.2 เป็นสมาชิกยุทธศาสตร์ ผลตอบแทนจากการทำงานกลุ่ม ร้อยละ 48.7 ผลผลิตทางการเกษตรเป็นอาหารกลางวัน การได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ร้อยละ 46.6 ผู้ปกครองให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมกลุ่ม การได้รับการสนับสนุนจากครูที่ปรึกษา ร้อยละ 32.8 ครูที่ปรึกษามีการเข้าเยี่ยมเยียนการทำงานกลุ่ม การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน ร้อยละ 84.7 โรงเรียนมีการสนับสนุนด้านอื่นๆ ในประเด็นการจัดสรรพื้นที่เพื่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มยุทธศาสตร์ และ การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ร้อยละ 39.7 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกกลุ่ม

2. การดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

2.1 องค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในประเด็น สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 4.40 และ คณะกรรมการสภายุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 4.23 เห็นด้วยในระดับมากในประเด็น ที่ปรึกษายุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 4.17 และงานและกิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 4.07

2.2 สภาพการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ในประเด็น การส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ย 4.27 การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร มีค่าเฉลี่ย 4.26 การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 4.24 และการร่วมทำกิจกรรมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.20

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานเห็นด้วยในระดับมากที่สุดในปีระต้น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 4.29 และเห็นด้วยในระดับมากในปีระต้น ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 4.08

3. การวัดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

3.1 ความรู้เกี่ยวกับด้านเกษตรและเคหกิจเกษตร พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียนทุกราย มีความรู้มากที่สุดในปีระต้น การกำจัดศัตรูพืชโดยใช้น้ำสกัดสมุนไพรไม่เป็นอันตราย ต่อมนุษย์ สัตว์และพืช

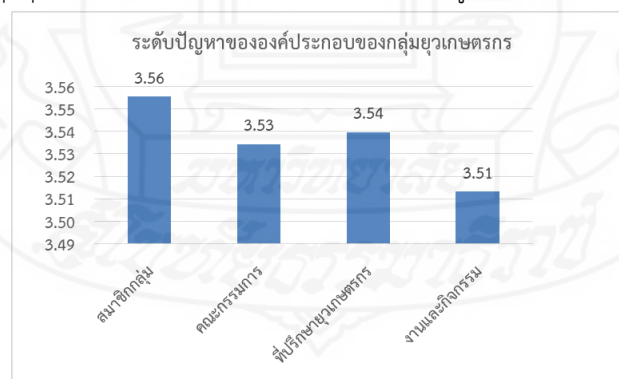
3.2 ความรู้เกี่ยวกับด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียนทุกราย มีความรู้มากที่สุด ในปีระต้น การสานลอบดักปลาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประดิษฐ์เครื่องมือเพื่อประกอบอาชีพ

3.3 ความรู้เกี่ยวกับด้านจิตอาสา และอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียน มีความรู้มากที่สุดในปีระต้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นวิธีการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (ร้อยละ 97.4)

สมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียน ร้อยละ 90.3 มีความรู้ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นมากที่สุด สมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียนร้อยละ 89.6 มีความรู้ด้านเกษตรและเคหกิจเกษตร และสมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียน ร้อยละ 83.1 มีความรู้ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ตามลำดับ สมาชิกยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ ได้คะแนนความรู้ระดับมากที่สุดอยู่ระหว่าง 17-20 รองลงมาได้คะแนนความรู้ระดับมากอยู่ระหว่าง 13-16 โดยมีคะแนนเฉลี่ย 17.63 คะแนน

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนางานของกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

4.1 ปัญหาด้านองค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์มีปัญหาในระดับมากในปีระต้น สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 3.56 ที่ปรึกษายุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 3.54 คณะกรรมการสภายุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 3.53 และงานและกิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย 3.51 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ระดับของปัญหาตามองค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์

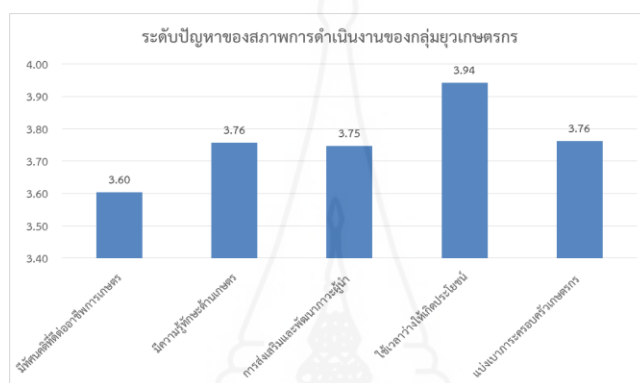
4.2 ปัญหาด้านสภาพการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์มีปัญหาในระดับมากในปีระต้น การร่วมทำกิจกรรมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 3.94 การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

และสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 3.76 การแบ่งเบาภาระครอบครัวเกษตรกร รู้ช่วยเหลือตนเอง และเกื้อกูลผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 3.76 การส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำ มีค่าเฉลี่ย 3.75 และ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร มีค่าเฉลี่ย 3.60 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

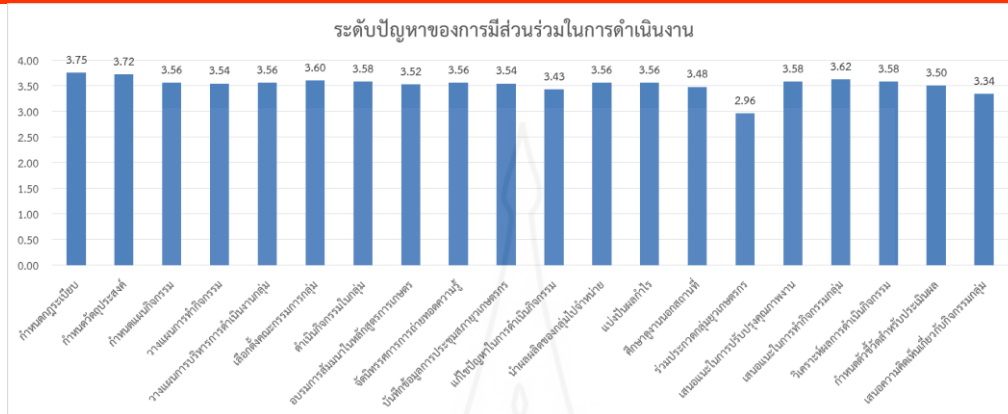

แผนภูมิที่ 2 ระดับของปัญหาของสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

4.3 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร พบว่าสมาชิกเกษตรกรมีปัญหาในระดับมากในประเด็น การมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.75 และรองลงมาในประเด็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย 3.72 ส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะในการทำกิจกรรมกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.62 ส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.60 ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.58 ส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.58 ส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพงาน มีค่าเฉลี่ย 3.58 ส่วนร่วมในการกำหนดแผนกิจกรรมของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการการถ่ายทอดความรู้ มีค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารการดำเนินงานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนร่วมในการนำผลผลิตของกลุ่มไปจำหน่าย มีค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนร่วมในการแบ่งปันผลกำไรที่ได้จากการดำเนินงานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนร่วมในการวางแผนการทำกิจกรรมของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.54 ส่วนร่วมในการบันทึกข้อมูลการประชุมสภาเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย 3.54 ส่วนร่วมในการเข้าอบรมการสัมมนาในหลักสูตรการเกษตร มีค่าเฉลี่ย 3.52 ส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 3.50 ส่วนร่วมในการศึกษาดูงานนอกสถานที่ มีค่าเฉลี่ย 3.48 ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินกิจกรรม มีค่าเฉลี่ย 3.43 และการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.43 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

แผนภูมิที่ 3 ระดับของปัญหาของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน

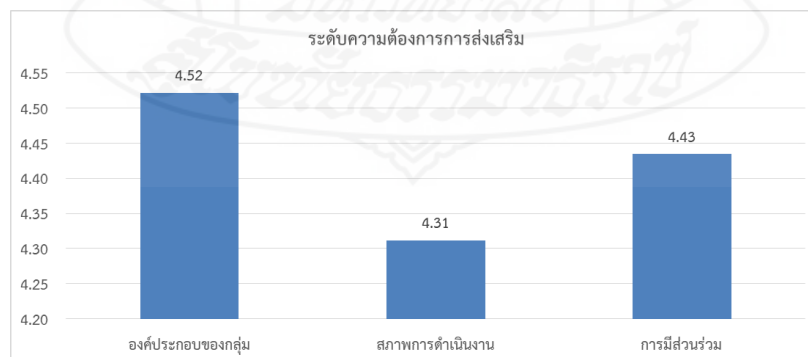
4.4 ข้อเสนอแนะ

- (1) มีการฝึกกระบวนการกลุ่มของสมาชิกกลุ่มเยาวชนสม่ำเสมอ
- (2) งานและกิจกรรมสามารถปฏิบัติได้ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง มีความสอดคล้องกันระหว่างงานรวมงานย่อย และงานส่วนตัวของสมาชิก
- (3) เมื่อเกิดปัญหาในกลุ่ม ที่ปรึกษาและสมาชิกต้องมาร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดการระดมความคิด

5. ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนางานของสมาชิกเยาวชนในโรงเรียน

5.1 ความต้องการส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มสมาชิกเยาวชนในโรงเรียน

5.1.1 ความต้องการส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มสมาชิกเยาวชนในโรงเรียนพบว่า สมาชิกเยาวชนต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ประเด็น องค์ประกอบของกลุ่มเยาวชน มีค่าเฉลี่ย 4.52 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน มีค่าเฉลี่ย 4.43 และสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน มีค่าเฉลี่ย 4.31 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 ระดับความต้องการส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มสมาชิกเยาวชนในโรงเรียน

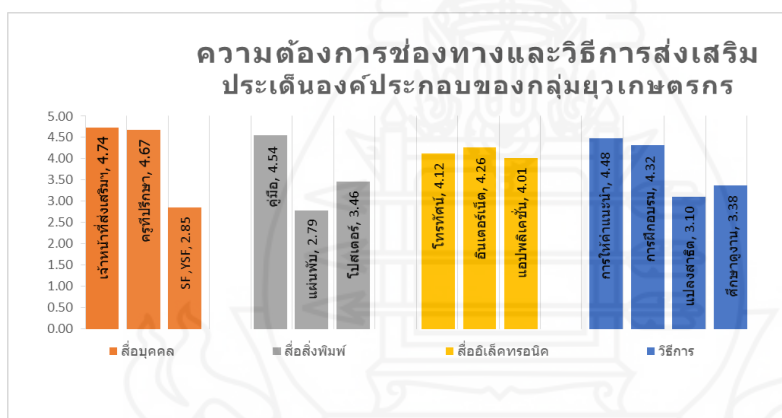

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

5.1.2 สมาชิกยูเนสโกมีความต้องการการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางต่างๆ ดังนี้

ความต้องการการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางต่างๆ ในประเด็นองค์ประกอบของกลุ่มยูเนสโก พบว่า สมาชิกยูเนสโกต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีค่าเฉลี่ย 4.74 รองลงมา ได้แก่ ครูที่ปรึกษา มีค่าเฉลี่ย 4.67 ต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ ได้แก่ Young smart farmer (YSF) และ Smart Farmer (SF) มีค่าเฉลี่ย 2.85 ต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ มีค่าเฉลี่ย 4.54 ต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ โปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 3.46 และต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ แผ่นพับ มีค่าเฉลี่ย 2.79 และต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต มีค่าเฉลี่ย 4.26 ต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ โทรศัพท์ มีค่าเฉลี่ย 4.12 รองลงมา ได้แก่ แอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ย 4.01 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5 ความต้องการการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางต่างๆ ในประเด็นสภาพการดำเนินงานของกลุ่มยูเนสโก พบว่า สมาชิกยูเนสโกต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่อบุคคล ได้แก่ ครูที่ปรึกษา มีค่าเฉลี่ย 4.74 รองลงมาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีค่าเฉลี่ย 4.54 ต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ Young smart farmer (YSF) และ Smart Farmer (SF) มีค่าเฉลี่ย 3.65

แผนภูมิที่ 5 ความต้องการช่องทางและวิธีการส่งเสริมประเด็นองค์ประกอบของกลุ่มยูเนสโก

ต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ มีค่าเฉลี่ย 4.34 ต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ โปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 3.48 ต้องการการส่งเสริมในระดับน้อย ได้แก่ แผ่นพับ มีค่าเฉลี่ย 2.20 และต้องการการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ แอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ย 4.32 รองลงมา ได้แก่ โทรศัพท์ มีค่าเฉลี่ย 4.24 ได้แก่ อินเทอร์เน็ต มีค่าเฉลี่ย 4.17 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 6

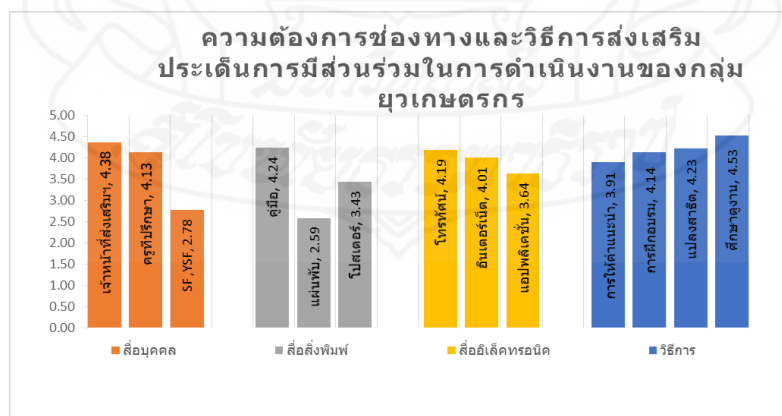

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

แผนภูมิที่ 6 ความต้องการช่องทางและวิธีการส่งเสริมประเด็นสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

ความต้องการการส่งเสริมโดยผ่านช่องทางต่างๆ ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรพบว่า สมาชิกเกษตรกรต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ มีค่าเฉลี่ย 4.38 รองลงมา ได้แก่ ครูที่ปรึกษา มีค่าเฉลี่ย 4.13 ต้องการการส่งเสริมในระดับปานกลาง ได้แก่ ได้แก่ Young smart farmer (YSF) และ Smart Farmer (SF) มีค่าเฉลี่ย 2.78 ต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ มีค่าเฉลี่ย 4.24 ต้องการการส่งเสริมในระดับมาก ได้แก่ โปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 3.34 ต้องการการส่งเสริมในระดับน้อย ได้แก่ แผ่นพับ มีค่าเฉลี่ย 2.59 และต้องการส่งเสริมในระดับมาก ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์ มีค่าเฉลี่ย 4.19 รองลงมาได้แก่ อินเทอร์เน็ต มีค่าเฉลี่ย 4.01 และ แอปพลิเคชัน มีค่าเฉลี่ย 3.64 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 ความต้องการช่องทางและวิธีการส่งเสริมประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

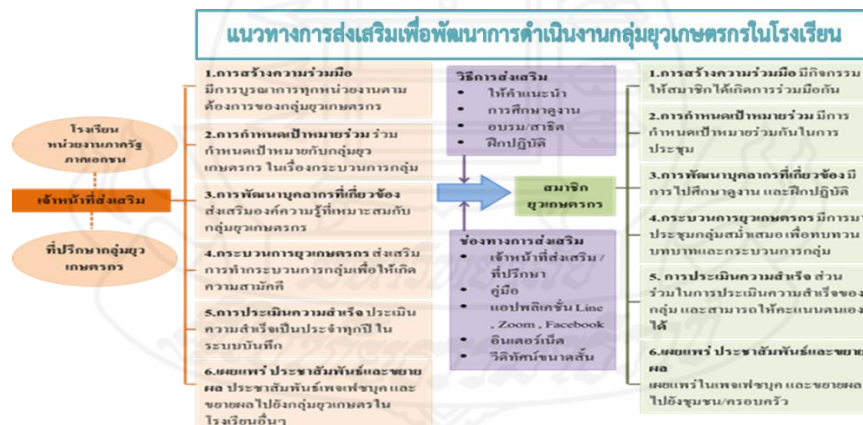
5.1.3 สมาชิกยูเนสโกต้องการวิธีการส่งเสริมต่างๆ ดังนี้

ความต้องการวิธีการส่งเสริมต่างๆ ในประเด็นองค์ประกอบของกลุ่มยูเนสโก พบว่า สมาชิกยูเนสโกต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ วิธีการให้คำแนะนำ มีค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมา ได้แก่ วิธีการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.32 ต้องการส่งเสริมในระดับในระดับปานกลาง ได้แก่ วิธีการศึกษาดูงาน มีค่าเฉลี่ย 3.38 รองลงมา ได้แก่ วิธีการสาธิต มีค่าเฉลี่ย 3.10 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5

ความต้องการวิธีการส่งเสริมต่างๆ ในประเด็นสภาพการดำเนินงานของกลุ่มยูเนสโก พบว่า สมาชิกยูเนสโกต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ วิธีการศึกษาดูงาน มีค่าเฉลี่ย 4.55 และ วิธีการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.45 ต้องการส่งเสริมในระดับในระดับมาก ได้แก่ วิธีการให้คำแนะนำ มีค่าเฉลี่ย 4.06 รองลงมา ได้แก่ วิธีการสาธิต มีค่าเฉลี่ย 4.03 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 6

ความต้องการวิธีการส่งเสริมต่างๆ ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มยูเนสโก พบว่า สมาชิกยูเนสโกต้องการส่งเสริมในระดับมากที่สุด ได้แก่ วิธีการศึกษาดูงาน มีค่าเฉลี่ย 4.53 รองลงมา ได้แก่ วิธีการสาธิต มีค่าเฉลี่ย 4.23 ต้องการส่งเสริมในระดับในระดับมาก ได้แก่ วิธีการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 4.14 รองลงมา ได้แก่ วิธีการให้คำแนะนำ มีค่าเฉลี่ย 3.91 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 7

5.2 แนวทางการส่งเสริมเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยูเนสโกในโรงเรียน จากการสนทนากลุ่ม ประกอบกับการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สำรวจ สามารถสรุปแนวทางเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยูเนสโกในโรงเรียน อำเภอมโนรณนิเวศ จังหวัดสกลนคร ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวทางการส่งเสริมการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยูเนสโกในโรงเรียน อำเภอมโนรณนิเวศ จังหวัดสกลนคร

จากภาพที่ 2 แนวทางการส่งเสริมการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มยูเนสโกในโรงเรียน พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมบูรณาการร่วมกับโรงเรียน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ การส่งเสริม 6 ด้าน ได้แก่ การสร้างความร่วมมือ โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนและหน่วยที่ร่วมบูรณาการกัน การกำหนดเป้าหมายร่วมโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม เช่น แนวทางการจัดกระบวนการกลุ่ม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

การประชุมกลุ่ม การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม กระบวนการยุทธศาสตร์โดยส่งเสริมการทำกระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดความสามัคคี และการประเมินความสำเร็จโดย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมร่วมประเมินความสำเร็จกิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำและบันทึกข้อมูลกลุ่มลงในระบบจัดเก็บข้อมูลเพื่อคัดเลือกกลุ่มต้นแบบ และ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และขยายผลโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้บุคคลทั่วไปรู้จักกลุ่ม เช่น เพลงเพลงคุณหน่วยงาน เพลงเพลงคุณโรงเรียน เป็นต้น

การใช้ช่องทางการส่งเสริมทางสื่อบุคคล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่ปรึกษากลุ่ม สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ คู่มือ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต แอปพลิเคชัน เช่น Zoom Facebook Line วิดีทัศน์ขนาดสั้น วิธีการส่งเสริม ได้แก่ การให้คำแนะนำ การศึกษาดูงาน การอบรม/สาธิต การฝึกปฏิบัติ เพื่อให้สมาชิกยุทธศาสตร์ นำไปปฏิบัติในกลุ่มของตนเองและสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนและครอบครัวได้ และยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียนในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกยุทธศาสตร์ในโรงเรียน พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 10-12 ปี กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษา ครอบครัวยุคใหม่มีอาชีพเกษตรกร จำนวนปีที่เป็นสมาชิกกลุ่ม เฉลี่ย 1.42 ปี เนื่องจากสมาชิกมักจะจบการศึกษาจากโรงเรียนจึงไม่ได้เป็นสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เหตุผลการเข้ามาเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ มีครูแนะนำ เนื่องจากครูมีความใกล้ชิดกับนักเรียน และหลักสูตรการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียนด้วย บทบาทหน้าที่ในกลุ่มยุทธศาสตร์ ส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นสมาชิกยุทธศาสตร์ ผลตอบแทนจากการทำงานกลุ่ม ได้รับผลตอบแทนจากการทำงานกลุ่มเป็นอาหารกลางวัน เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายให้แก่โรงเรียน และยังทำให้เกิดความภูมิใจในผลผลิตของตนเอง การได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมกลุ่มสอดคล้องกับอาชีพของครอบครัวที่เป็นเกษตรกร และสามารถนำมาปฏิบัติจริงในงานส่วนตัวที่บ้านของสมาชิกยุทธศาสตร์ได้ การได้รับการสนับสนุนจากครูที่ปรึกษา ได้รับการสนับสนุนโดยครูที่ปรึกษามีการเข้าเยี่ยมเยียนการทำงานกลุ่ม เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มยุทธศาสตร์มากที่สุด สามารถเยี่ยมเยียนกลุ่มยุทธศาสตร์ได้ทุกเวลา การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน สมาชิกยุทธศาสตร์ได้รับการสนับสนุนด้านอื่นๆ เป็นการจัดสรรพื้นที่ เพื่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มยุทธศาสตร์ เนื่องจากเป็นกิจกรรมภายในโรงเรียน และเป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายมาก การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม สมาชิกยุทธศาสตร์ได้รับการสนับสนุนโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีการถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิกกลุ่ม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาการเกษตรและสามารถถ่ายทอดให้กลุ่มได้

2. การดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

2.1 องค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ และ คณะกรรมการกลุ่มยุทธศาสตร์ มีความสำคัญมากที่สุดในการทำงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ และคณะกรรมการกลุ่มยุทธศาสตร์เป็นการขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมและผลตอบแทนให้แก่กลุ่ม

2.2 สภาพการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

สังคมศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การร่วมทำกิจกรรมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีความสำคัญมากที่สุดในการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน เนื่องจากกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียนมีการฝึกกระบวนการกลุ่มให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วางแผนการผลิต ระเบียบข้อบังคับ ตามมติของกลุ่ม ให้สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ได้ฝึกปฏิบัติในอาชีพเกษตร ที่สอดคล้องกับการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตรซึ่งสามารถบูรณาการกับหลากหลายวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และสามารถนำความรู้กลับไปปฏิบัติเองที่บ้าน เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลผลิตหรือบรรลุตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม และมีความสำคัญมาก ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม สอดคล้องกับธัญลักษณ์ มณีวรรณ (2557) พบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกยุทธศาสตร์ในการเลือกตั้งหรือคัดเลือก คณะกรรมการกลุ่ม และส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ในระดับมาก เนื่องจากการเลือกตั้งหรือคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม เป็นสิทธิและหน้าที่ที่จะคัดคนที่มีความสามารถเป็นตัวแทนนำพาไปสู่ความสำเร็จได้ โดยยึดหลักประชาธิปไตยในการ ลงคะแนน และสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ งานรวม งานย่อย และงานส่วนบุคคล เป็นต้น และกระบวนการกลุ่ม ได้แก่ การประชุม การสนทนา การเป็นต้น เพื่อให้เกิดผลผลิตและความสามัคคีเป็นหมู่คณะ

3. การวัดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

3.1 ความรู้เกี่ยวกับด้านเกษตรและเคหกิจ พบว่าสมาชิกยุทธศาสตร์มีความรู้เกี่ยวกับด้านเกษตรและเคหกิจใน ระดับมาก ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานกลุ่มยุทธศาสตร์ และยังสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสาระที่ 2 การอาชีพ เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงาน มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม ในระหว่างที่เป็นสมาชิกยุทธศาสตร์

3.2 ความรู้เกี่ยวกับด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น พบว่าสมาชิกยุทธศาสตร์มีความรู้เกี่ยวกับ ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นในระดับมากที่สุด เนื่องจากความรู้ด้านนี้มีความใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของ สมาชิกยุทธศาสตร์ เช่น การไหว้เป็นการทักทายกันตามแบบประเพณีไทย ลูกควรเคารพพ่อแม่เป็นวัฒนธรรมที่เราควรรักษาไว้ เป็นต้น

3.3 ความรู้เกี่ยวกับด้านจิตอาสา และอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่าสมาชิกยุทธศาสตร์มีความรู้เกี่ยวกับด้านจิตอาสา และอนุรักษ์ธรรมชาติ อับดับสุดท้าย เนื่องจากไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา และอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติ

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนางานของกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน

4.1 องค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์ พบว่ากลุ่มยุทธศาสตร์มีปัญหาได้แก่ สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ เนื่องจากในการทำงานกลุ่มยุทธศาสตร์ สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์เป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานกลุ่ม สมาชิกบางส่วนไม่มาร่วม กิจกรรมด้วยติดภารกิจส่วนตัวของตนเอง ทำให้งานกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ ฌักทร กำนนท์ (2555) พบว่า สมาชิกยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่มีปัญหาในการดำเนินงาน โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบงาน และสอดคล้องกับ สุทิน จันอิน (2557) พบว่าสมาชิกยุทธศาสตร์ที่ได้รับและไม่ได้รับรางวัล มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคในประเด็น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

การดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์กร ด้านการนำหรือการจูงใจ พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม และผู้นำกลุ่มไม่ค่อยมีบทบาทในการดำเนินงาน จึงทำให้สมาชิกเข้าร่วมทำกิจกรรมน้อย

4.2 สภาพการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์กร พบว่ากลุ่มยุทธศาสตร์กรมีปัญหาได้แก่ การร่วมทำกิจกรรมเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เนื่องจากสมาชิกยุทธศาสตร์กรยังไม่สามารถจัดสรรเวลาอย่างเหมาะสม ทำให้ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ ัญลักษณ์ มณีวรรณ (2557) พบว่าสมาชิกยุทธศาสตร์กรมีปัญหาการดำเนินงานโดยเฉพาะปัญหาเรื่องไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม และประเด็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร สอดคล้องกับ ดารุณี ส่งเสริม (2556) พบว่า ผู้แทนกลุ่มยุทธศาสตร์กร มีความรู้ด้านการทำกิจกรรมเกษตรและเศรษฐกิจเกษตรในระดับปานกลาง ดังนั้นการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์กรต้องมีการส่งเสริมให้ครบทุกกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม

4.3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์กร พบว่า พบว่ากลุ่มยุทธศาสตร์กรมีปัญหาได้แก่ ส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เนื่องจากการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มาจากคณะกรรมการกลุ่มหรือสมาชิกไม่ได้มาประชุมกลุ่มทำให้ไม่ทราบถึงกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ซึ่งการประชุมกลุ่มเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นกลุ่มยุทธศาสตร์กรควรสร้างพื้นที่เพื่อสมาชิกได้แสดงความคิดเห็นที่นอกเหนือจากการประชุมแบบเผชิญหน้า สามารถสร้างไลน์กลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมในประเด็นดังกล่าวได้ สอดคล้องกับ สุทิน จันอิน (2557) พบว่า สมาชิกที่ได้รับและไม่ได้รับรางวัลมีความคิดเห็นในประเด็นการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกยุทธศาสตร์กร ในพบปัญหาในระดับมาก

5. ความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์กรและแนวทางเพื่อพัฒนางานของสมาชิกยุทธศาสตร์กรในโรงเรียน จากแบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

5.1 ความต้องการการส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์กรผ่านช่องทางและวิธีการส่งเสริม โดยประเด็นที่ความต้องการมากที่สุด ได้แก่ องค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์กร เนื่องจากองค์ประกอบของกลุ่มยุทธศาสตร์กรเป็นด้านที่ทำให้เกิดกระบวนการกลุ่ม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และประเมินผล จึงมีความต้องการการส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงานของกลุ่มที่เข้มแข็ง โดยผ่านช่องทางและวิธีการส่งเสริม ดังต่อไปนี้ ช่องทางสื่อบุคคล สมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์กรต้องการสื่อบุคคลจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและครูที่ปรึกษามากที่สุด เนื่องจากสมาชิกยุทธศาสตร์กรเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ เป็นหน่วยงานมืออยู่ในพื้นที่สามารถติดต่อขอรับบริการได้สะดวก และครูที่ปรึกษา ให้ความเชื่อมั่นและมีความใกล้ชิดกับสมาชิกยุทธศาสตร์กร สอดคล้องกับ ธารารวรรณ ปานเทพ (2562) พบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากแหล่งความรู้จากสื่อบุคคล ได้จากครูและเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ตามลำดับ ช่องทางสื่อสิ่งพิมพ์ สมาชิกยุทธศาสตร์กรต้องการคู่มือในระดับมากที่สุด เนื่องจากสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ ซึ่งคู่มือควรมีการปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ ช่องทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สมาชิกยุทธศาสตร์กรต้องการสื่ออินเทอร์เน็ตและแอปพลิเคชัน ในระดับมากที่สุด เนื่องจากสามารถเข้าถึงสื่อได้ง่ายทุกครัวเรือน รวดเร็วและสื่อเหล่านี้ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกยุทธศาสตร์กร โดยมีวิธีการส่งเสริม การให้คำแนะนำ การศึกษาดูงาน การอบรม การสาธิต ในระดับมากที่สุด การให้คำแนะนำโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและครูที่ปรึกษาที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกยุทธศาสตร์กรยังเป็นเยาวชน ความสามารถในการตัดสินใจยังมีน้อย จึงต้องมีบุคคลที่มีความรู้เป็นพี่เลี้ยง และวิธีส่งเสริมอื่นๆ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

สมาชิกยูนิเวอร์ซิตีสามารถเรียนรู้จากกิจกรรมจริง ได้เรียนรู้ ได้เห็น ได้ฟังประสบการณ์จริงจากเกษตรกร สามารถพูดคุยซักถามได้

5.2 แนวทางเพื่อพัฒนางานของสมาชิกยูนิเวอร์ซิตีในโรงเรียน

จากการสนทนากลุ่ม ประกอบกับการศึกษา วิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์ สรุปแนวทางเพื่อพัฒนางานของสมาชิกยูนิเวอร์ซิตีในโรงเรียน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดสุรินทร์ โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ร่วมกับกลุ่มยูนิเวอร์ซิตีในโรงเรียน ครูที่ปรึกษา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดสุรินทร์ ดำเนินการในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) การสร้างความร่วมมือโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนและหน่วยที่ร่วมบูรณาการกัน โดยมีการเพิ่มช่องทางการส่งเสริมที่นอกเหนือจากสื่อบุคคล เช่น แอปพลิเคชัน Line เป็นต้น มีกิจกรรมที่ให้สมาชิกได้เกิดการร่วมมือกัน เช่น การประชุมกลุ่ม การปฏิบัติงานกลุ่มย่อยและงานรวม โดยให้สมาชิกยูนิเวอร์ซิตีสามารถเลือกทำกิจกรรมตามที่ตนเองถนัด สอดคล้องกับธรรมาธิราช ปานเทพ (2562) พบว่า ประเด็นด้านการประสานงาน โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประสานงานกับหน่วยงานต่างๆในเรื่องงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2) การกำหนดเป้าหมายร่วมโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของกลุ่ม เช่น แนวทางการจัดกระบวนการกลุ่ม การประชุมกลุ่ม เป็นต้น โดยสมาชิกกลุ่มมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกันให้สอดคล้องกับคู่มือการดำเนินงานกลุ่มยูนิเวอร์ซิตี และสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่ม มีการเพิ่มช่องทางการส่งเสริมที่นอกเหนือจากสื่อบุคคล เช่น แอปพลิเคชัน Line เป็นต้น การกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการประชุมแต่ละครั้งโดยการลงมติในรูปแบบประชาธิปไตย โดยคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกยูนิเวอร์ซิตี

3) การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องได้รับการพัฒนาด้านองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับสมาชิกกลุ่ม โดยใช้วิธีการศึกษาดูงาน การสาธิต เพื่อให้เห็นภาพจริง สามารถนำไปปฏิบัติตามได้จริง มีการสืบค้นข้อมูลที่ทันสมัยทางอินเทอร์เน็ต ส่วนสมาชิกยูนิเวอร์ซิตีได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ หรือมีการไปศึกษาดูงาน และฝึกปฏิบัติ สอดคล้องกับธรรมาธิราช ปานเทพ (2562) พบว่า ประเด็นด้านการเรียนรู้มีแนวทางการพัฒนาโดยส่งเสริมให้สมาชิกศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้จากกลุ่มยูนิเวอร์ซิตีที่ประสบความสำเร็จ สนับสนุนให้สมาชิกยูนิเวอร์ซิตีได้ร่วมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติกิจกรรมทุกกิจกรรมอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

4) กระบวนการยูนิเวอร์ซิตีโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมส่งเสริมการทำกิจกรรมกระบวนการกลุ่มเพื่อให้เกิดความสามัคคี สมาชิกกลุ่มมีการทำกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากความสมัครใจ โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและที่ปรึกษาเป็นพี่เลี้ยง ทั้งนี้สมาชิกยูนิเวอร์ซิตีควรมีการมาประชุมกลุ่มสม่ำเสมอ เพื่อทบทวนบทบาทและกระบวนการกลุ่ม

5) การประเมินความสำเร็จ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมร่วมประเมินความสำเร็จกิจกรรมกลุ่มยูนิเวอร์ซิตี พร้อมทั้งให้คำแนะนำ และบันทึกข้อมูลกลุ่มลงในระบบจัดเก็บข้อมูลเพื่อคัดเลือกกลุ่มต้นแบบ และสมาชิกยูนิเวอร์ซิตีมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของกลุ่ม และสามารถให้คะแนนตนเองได้

6) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และขยายผล เจ้าหน้าที่ส่งเสริมประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้บุคคลทั่วไปรู้จักกลุ่ม เช่น เพจเฟซบุ๊กหน่วยงาน เพจเฟซบุ๊กโรงเรียน เป็นต้น มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานกลุ่มเพื่อให้สาธารณชนเข้าใจและเกิดความศรัทธา เชื่อมโยงในตัวบุตรหลานที่เป็นสมาชิกยูนิเวอร์ซิตี โดยเฉพาะสื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่มีความรวดเร็ว

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

และสามารถนำไปขยายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นทำสื่อเป็นคลิปวิดีโอขนาดสั้น เนื้อหากระชับ และน่าสนใจ เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์และขยายผลให้แก่ชุมชน/ครอบครัวได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาแนวทางเพื่อพัฒนางานของสมาชิกยูวเกษตรกรในโรงเรียน อำเภอมโนรนิวาส จังหวัดสกลนคร เพื่อพัฒนางานกลุ่มยูวเกษตรกรในโรงเรียน อำเภอมโนรนิวาส จังหวัดสกลนคร และพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อสมาชิกยูวเกษตรกร

1) สมาชิกยูวเกษตรกรควรจัดสรรเวลาในการทำกิจกรรมกลุ่มให้เหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบกับการเรียนหนังสือในห้องเรียน

2) สมาชิกยูวเกษตรกรควรร่วมกิจกรรมกลุ่มที่นอกเหนือจากงานเกษตร เช่น การจัดสรรผลผลิตที่เหลือจากค่าตอบแทนตามที่กลุ่มกำหนด การสันถนาการกลุ่มเพื่อให้เกิดการผ่อนคลาย เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกยูวเกษตรกรได้ฝึกการมีภาวะผู้นำ คำนึงและเกิดความสนใจในการทำกิจกรรม

1.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) โรงเรียนให้การสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มยูวเกษตรกรเป็นอย่างดี ทั้งทางด้านพื้นที่ในการทำกิจกรรม และปัจจัยการผลิต แต่บางโรงเรียนขาดที่ปรึกษา เนื่องจากโรงเรียนมีขนาดเล็ก ครูไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถเชิญเกษตรกรต้นแบบ Smart farmer และ Young smart farmer เป็นที่ปรึกษาแทนได้

2) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้การสนับสนุนการทำกิจกรรม 4 ประเด็น ได้แก่ สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ สนับสนุนการฝึกทำกระบวนการกลุ่ม สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการวางแผนผลิต และสนับสนุนปัจจัยการผลิต ตามลำดับ

3) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการใช้สื่อและช่องทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมและให้ความรู้แก่กลุ่มยูวเกษตรกร โดยจัดทำเป็นวีดิทัศน์สั้น มีเนื้อหกระชับ เป็นการดู เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต แอปพลิเคชัน และคู่มือ

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและครูที่ปรึกษาควรให้การดูแลสมาชิกยูวเกษตรกรบางส่วนมีอายุตั้งแต่ 10-12 ปีอยู่ในระดับประถมศึกษา ยังมีวุฒิภาวะน้อย อย่างใกล้ชิดและเหมาะสมกับวัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกยูวเกษตรกรในโรงเรียนที่มีผลต่อครัวเรือนเกษตรกร เพื่อติดตามการขยายผลแก่ครอบครัวและชุมชน

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ในการดำเนินงานกลุ่มยูวเกษตรกร เนื่องจากเป็นกลุ่มในช่วงอายุที่มีการใช้สื่อออนไลน์มากที่สุด

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2.3 ควรศึกษาการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์ในพื้นที่อื่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลให้กับกลุ่มยุทธศาสตร์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการหาแนวทางการส่งเสริมให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). คู่มือการดำเนินงานกลุ่มยุทธศาสตร์กร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. สืบค้นจาก

http://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf

ณภัทร กำนนท์. (2555). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน กรณีศึกษากลุ่มยุทธศาสตร์โรงเรียนบ้านบึงคล้า ตำบลบึงคล้า อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ดารุณี ส่งเสริม. (2556). การดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ธัญลักษณ์ มณีวรรณ. (2557). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มยุทธศาสตร์ในโรงเรียน จังหวัดลำปาง (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ธารารวรรณ ปานเทพ. (2562). แนวทางการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มยุทธศาสตร์ในจังหวัดกระบี่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สุทิน จันอิน. (2557). การดำเนินงานของกลุ่มยุทธศาสตร์ในจังหวัดชัยนาท. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

สำนักงานเกษตรอำเภอนวนนิสา. (2562). แบบสรุปการปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลกลุ่มยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 สำนักงานเกษตรอำเภอนวนนิสา จังหวัดสกลนคร.

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2563). สถิติแรงงานประจำปี 2562. สืบค้นจาก <https://www.mol.go.th/wp-content/uploads/sites/2/2021/01/%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B8%9B%E0%B8%B5-2562-%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%A1-ISBN.p>